

Васьківська Олена,

аспірант Інституту педагогіки НАПН України

**РОЗВИТОК УМІНЬ ДІАЛОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ: ТЕХНОЛОГІЯ
СИТУАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

У процесі розв'язання проблемних питань, що породжують внутрішні і зовнішні діалоги, відбувається розвиток уміння діалогічного спілкування.

Завдання вчителя за допомогою навчального діалогу створити на уроці ситуацію, наближену до живого спілкування, адже й нині актуальною залишається проблема усних відповідей учнів на уроках, їхнього навчання діалогічного спілкування між собою і з учителем. Хоч такі проблеми виникають у всій навчальній практиці, проте саме вчителі мови і літератури мають залучити школярів у мовленнєвий процес, щоб ті не відчували страху, а отримували задоволення.

Тож навчання цьому майбутніх учителів є важливою освітньою проблемою,

Завдання на визначення істинності при аналізі діалогів-суперечок дає можливість учням не лише висловлювати свої думки, а й уміти розрізнити істинне і хибне у розмові з іншими. Приклад для такого аналізу наводить М. Бахтін - це діалог героїв роману М. Достоевського «Злочин і кара». Аналіз висловлювань персонажів роману спирається як на теоретико-літературні, так і мовленнєві знання учнів, здобуті на уроках мови і літератури [1, с. 308].

Важливою умовою розвитку умінь діалогічного спілкування також є ситуаційне навчання, «маючи глибоке психологічне підґрунтя, ситуаційне навчання, основу якого ставить ситуаційне мислення, теоретико-практично підкреслює фундаментальність побудови знаннєвих конструкцій у залежності від реальних ситуацій [3]. За ситуаційного навчання, мозковий штурм як форма роботи, на думку О. Савченко, «спонукає всіх дітей вільно висловити будь-яку пропозицію щодо вирішення певної проблеми [4, с. 296]», однак, як зазначає вітчизняний дидакт, «треба вчити дітей толерантно вислуховувати один одного, спільно приходити до узгодженого рішення [4].

Мета публікації - зосередити увагу на технології ситуаційного навчання як ефективному засобі розвитку умінь діалогічного спілкування, опанування якого є важливим у процесі навчання майбутніх учителів.

На уроках з літератури формуванню умінь діалогічного спілкування сприятиме аналіз зразків діалогів героїв художніх творів, що містяться у підручнику. Через вивчення діалогів літературних героїв можна навчитися повноцінно користуватися лексичним багатством української мови, вміти слухати співрозмовника, навчитися використовувати аргументи під час діалогу-заперечення, звернути увагу на вибір форм звернень, засоби залучення уваги до своїх суджень.

Утім, діалоги літературних героїв, як правило, аналізуються з погляду їх змісту, виявлення філософських або моральних позицій учасників бесіди. В аналізі відповідних епізодів розглядаються діалоги героїв з погляду форми, композиційних особливостей чи відсутності діалогічних стосунків. Доцільно досліджувати взаємозв'язок висловлювань, використаних у діалозі героїв твору, і висловлювань учнів під час аналізу таких діалогів. Слід аналізувати в класі (і вчителів, і учнями) виявлені бар'єри і перешкоди творення живого діалогу.

Так, можна виділити завдання на інтерпретацію діалогу між Анною і Вронським (10 кл., Лев Толстой. «Анна Кареніна»), описати їхній емоційний стан, висловити свої думки щодо людських стосунків; схарактеризувати внутрішній діалог романі Ернеста Хемінгуея «Старий і море» (11 кл.).

На уроках з мови мають використовуватися завдання на розігрування ситуацій за допомогою діалогу.

Ситуація 1. Однокласник несподівано на перерві висловлює своє негативне враження про твій твір, який було зачитано на уроці.

Ситуація 2. Друг звертається за порадою, але вже вкотре переказує тобі пригоду, що з ним сталася, не даючи змоги тобі висловитися.

Ситуація 3. Учитель обурюється з приводу прогуляного уроку.

Ситуація 4. Мама сварить за пізні повернення додому.

Після розігрування ситуацій учні отримують запитання, на які мають швидко відповісти (технологія «мозкового штурму»): «Що таке спілкування?», «З допомогою чого ми спілкуємося?», «Чи однаково ви спілкуєтеся з батьками, друзями, вчителями?», «Від чого залежить ваша поведінка під час спілкування з різними людьми?», «Як ви вважаєте, з якою людиною цікавіше спілкуватися - з емоційною чи нудною?».

У підручниках може бути подана інформація, яка згодиться не тільки для дискусій, але й для диспуту про людські почуття.

Запитання для диспуту: 1. У який спосіб ви розв'яжете конфлікти? 2. Як гадаєте, чи легко образити? А вибачитися за образу? 3. Чи втрачали ви друзів через незначні образ, які не зуміли вибачити чи не вибачили вам? 4. Чи варта така дрібниця втрати друга?

Отже, «навчальний матеріал має містити інформаційно-пізнавальні суперечності або створювати умови для їх виникнення за сприймання цього матеріалу учнями з певною підготовкою. Можливості навчального матеріалу можуть, однак, залишитися нереалізованими, якщо під час його вивчення не буде враховано необхідності з'ясувати інформаційно-пізнавальні суперечності [2, с. 248]. Тож саме технологія ситуаційного навчання, що її мають опанувати майбутні вчителі, є одним з ефективних засобів розвитку умінь діалогічного спілкування.

Розвиток умінь діалогічного спілкування погребує розроблення й упровадження в шкільну практику такої форми подання навчальної інформації, яка поєднувала б діалог з інтегрованою формою матеріалу. Відтак, потрібен синтез інтегрованої та діалогічної форм викладу матеріалу, що має певні переваги. Діалоги мають бути інструментом пізнання дійсності і себе. Вмінням ставити запитання і відповідати на них слід навчати не тільки учнів, але й майбутніх учителів, адже від цього залежить якість засвоєних знань і вміння діалогічного спілкування.

Список використаних джерел:

1. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского [Текст] / М. М. Бахтин. - М. 1979. - 318 с.
2. Васківська Г. О. Формування системи знань про людину в учнів старшої школи: теорія і практика : монограф. [Текст] / Г. О. Васківська. - К. Вид-во НПУ імені М. П Драгоманова, 2012. - 512 с.
3. Осадченко Інна. Психолого-педагогічні умови застосування технології ситуаційного навчання у педагогічних вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Інна Осадченко. - Режим доступу: pedagogika.at.ua/_fr/7/1134182.doc

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. [Текст] / О. Я. Савченко. - К.: Грамота, 2012. - 504 с.